

**TÜRK
KOOPERATİFÇİLİK
KURUMU**

KOOPERATİFÇİLİK

Sayı - Number : 47

Ocak - Şubat - Mart

1980

January - February - March

THE TURKISH CO-OPERATIVE ASSOCIATION was founded at Istanbul University in the year 1931, under the name of the Turkish Co-operative Society (Türk Kooperatifçilik Cemiyeti).

Its headquarters was moved to Ankara in late 1933, and at the beginning of 1934 amended its Statutes in conformance with the conditions prevailing at that date.

The Society changed its name into the «Turkish Co-operative Association» in 1948, and modified its Statutes in conformance with the Law No. 3512. on Associations

The General Assembly of the Association convened on 30th May, 1964 and resolved that in the light of its 33 years of experience and in accordance with the requirements of the planned economy era, the Statutes of the Association should be re-written. The new Statutes drawn up accordingly were reviewed and adopted by the General Assembly at its meeting on 27th June, 1965.

The Government declared it as an association serving public interest in 1946. The subject with which the Association is concerned, is theoretical and practical co-operative work. Its object is to propagate co-operative ideas in theoretical and practical fields, to promote the co-operative spirit and ideas, and to support activities in this direction.

In order to achieve the objectives outlined in its Statutes, the Association engages in the following activities :

a. Conduct or cause to be conducted research on the subject of co-operative movement, commission its members or other scholars, experts and authors to write articles and books and prepare summaries of articles and books on subjects pertaining to co-operative movement and publish them.

b. Prepare or cause to be prepared standard states for tu various types of co-operatives.

c. Make contacts nationally or internationally among all types of public and private agencies, organizations, associations and persons on the subjects related to co-operative movement, legislation and applications, and express its opinion on these subjects either directly or on request.

d. Convene academic meetings and arrange co-operative weeks, festivals and general co-operative conventions.

e. Conduct lectures, courses, seminars and general knowledge competitions in different parts of the country on the subject of co-operatives.

f. Join as member those international organization and associations whose objects are similar to its own.

g. Set up a library in the headquarters of the Association, closely connected with the co-operative movement concept, legislation and application and composed of books, periodicals and brochures in Turkish and foreign languages.

h. Participate in the conventions of international co-operative organizations, attend conferences to be arranged by such organizations and make the Turkish co-operative movement commonly known.

j. Make endeavours to ensure that the concept and application of the co-operative movement is widely diffused, that it develops and takes root, that it is included in the curricula of vocational schools, that chairs on the co-operative movement are instituted in the universities, academies, schools and that institutes specializing in the co-operative movement are founded.

k. Support and sustain the activities and enterprises of existing co-operatives act as guide to them in every respect, and at the request of the member co-operatives in solving their management problems.

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 47

OCAK - ŞUBAT - MART - 1980

-
- Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin
Anamukavename Değişikliği Üzerine
Bir İnceleme ... .. **Bekir ONAR**
- Bir Turizm Seyahat Satış Kooperatifi ... **Ayça ADALILAR**
- Uygarlık Tarihinde Türkler - Ahl Evran ... **Ahmet YÜZENDAĞ**
- Azgelişmiş Ülkelerde Toprak Dağılımı,
Tarımsal Verimlilik ve Finansman
Sorunları ... .. **Dr. Selçuk CİNGİ**
-

Türk Kooperatifçilik Kurumu Tarafından
Üç Ayda Bir Yayınlanır.

Sayısı : 50,— TL.

Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - ANKARA

Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına Sahibi :
Feyzi HALICI

Yazı İşleri Sorumlu Müdürü
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ

Yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

Dizildiği ve Basıldığı Yer
ULUCAN Matbaası - ANKARA

☎ : 17 78 18

CO-OPERATION

Number : 47

JANUARY - FEBRUARY - MARCH - 1980

-
- A study on the changes in the bylaws
of unions of agricultural sales
co-operatives ... .. Bekir ONAR
- A tourism travel sales co-operative Ayça ADALILAR
- Turks in the history of civilisation :
Ahi - Evranism ... .. Ahmet YÜZENDAĞ
- Land distribution, agricultural
productivity and financing issues in
developing countries ... .. Dr. Selçuk CİNGİ
-

Quarterly Published by the Turkish Co-operative Association

Correspondance Address :

Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A Yenişehir - Ankara

Proprietor on behalf of the Turkish Co-operative Association

Fezzi HALICI
Responsible Editor

Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ

(The opinions expressed in the articles belong to the authors)

TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELENAME DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bekir ONAR

Kooperatifler Anamukavelenamesinde yapılmasını önerdiğimiz değişikliğe paralel olarak Birlikler Anamukavelenemesindeki değişiklik önerimizi de bu yazımızda belirtmeye çalışacağım.

Meri Anamukavelenamenin birinci maddesi, kuruluş, firma, süreyi içermektedir. Bu başlık altında düzenlemiş birinci madde Birliğin tüzel kişiliği kazanması konusunda bir açıklık getirmemiştir. Kanımızca bu konu çok önemlidir. Tüzel kişiliği kazandıktan sonra Kooperatif veya birlikler adına yapılan tasarruflar bunları ilzam eder, yoksa kişiler veya kurucuların sorumlulukları ile işler yürütülmüş olur. Bu itibarla birinci maddenin bu eksikliğini gidermiş olmak için, madde başlığının;

KURULUŞ, FİRMA, SÜRE, TÜZEL KİŞİLİK KAZANMA, olarak :

Madde 1 — İşbu Anasözleşme altında adları ve üretim bölgeleri yazılı Tarım Satış Kooperatifleri ile sonradan bu anasözleşme hükümlerini kabul ederek ortak olacak Satış Kooperatifleri arasında bu anasözleşmede yazılı işleri görmek ve 2834 sayılı Kanun hükümlerine bağımlı bulunmak üzere "....." Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, firması altında Sınırlı Sorumlu bir birlik kurulmuştur.

Kurucu ortaklarca imzalanan anasözleşmeler notere tasdik ettirildikten sonra Ticaret Bakanlığının onayına sunulur, onaydan sonra birlik kuruluşu noter marifeti ile mahallinde ilân ettirilmek suretiyle Birlik tüzel kişilik kazanır.

İşbu Tarım Satış Kooperatifleri Birliğinin süresi otuz yıl olup bu süre Genel Kurul kararı ile uzatılabilir.

Ortak sayısını düzenleyen dördüncü maddeye göre Birliğin ortak sayısı buçsuzdur. Ancak kuruluşta enaz üç ortak olmak lâzımdır. hükmü uyarınca bugüne kadar Birlikler kurulmuştur. Üç Kooperatifle kurulmuş olan Birlikler güçlü olmamakta hattâ organlarını dahi

4 TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELENAME DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

oluşturmakta güçlük çekilmekte, kâğıt üzerinde kurulmuş olmaktan öteye gidememektedir. Bu şekilde kurulmuş ve faaliyet gösterememiş biliklerin vebali Kooperatifçiliği kötölemek isteyenlere fırsat vermektedir. Bu aksaklıkları gidermek için Dördüncü maddenin :

ORTAK SAYISI : başlığı altında;

Madde 4 — Birliğin ortak kooperatif sayısı sınırsızdır. Ancak, kurulışta yedi ortak olması gereklidir.

Kooperatif Birlikleri misk kuruluşlardır, ortak sayısı kadar mali güç olarak yeterli olması gereklidir. Bu itibarla kurulacak bir birliğinde özvarlığı kuvvetli olmalı ve mümkün olduğu kadar yabancı kaynaklı finansman olanaklarına az ihtiyaç duyabilmelidir. Meri Anamukaveleamenin 12'nci maddesine göre yüklenilecek ortaklık payının tutarı 50,— TL'dir. 1935 senesinde kabul edilmiş olan 50,— TL. bugün için iştirak kudretinden çok kaybetmiştir, bu itibarla günün koşulları gözönüne alınarak 50,— TL.lık ortaklık payının 1.000,— TL.'sına çıkartılarak;

PAYLAR : başlığı altında;

Madde 12 — Yüklenilecek ortaklık payının tutarı (1000) liradır. ortak Kooperatif kendi ortaklarınca taahhüt edilen pay tutarlarının

..... için % ..... nı
..... için % ..... nı
..... için % ..... nı
..... için % ..... nı

Birliğe ortaklık payı olarak yüklenmek mecburiyetindedirler.

Ortak Kooperatiflerin kendi ortakları tarafından teslim edilecek maldan Birliğe; ortaklık payı olarak yüklenmek mecburiyetinde buldukları nisbetlere isabet eden kısmın fazlası bir pay kıymetinin yarısını geçerse ortak kooperatif bir pay daha taahhüt etmek mecburiyetindedir.

Genel Kurul ve oy hakkını düzenleyen 18.ci madde meri ana mukavelemede yedi paragraftan oluşmaktadır. Genel Kurula girme hakkını haiz her 400 ortak ve ürün birimi için birer temsilci hesaplanmaktadır. Kooperatif genel kuruluna girme hakkını haiz ortak ne kadar çok olur ve ürün teslimatı da o nisbette fazla bulunursa buna paralel olarak temsilci sayısı da fazla olacaktır. Oysa 1163 sayılı Kanunun 78'inci maddesine göre ortak sayısı ne kadar çok olursa olsun temsilci sayısı beşi geçemez, Birlikler Kooperatif şeklinde ku-

bulduğuna göre, Kooperatifteki gibi Genel Kurula katılan temsilci sayısına bakılmıyarak her ortak kooperatifin bir oy hakkı vardır. Bu durum eşitlik ilkesini zedelediği gibi, zayıf bünyeli kooperatiflerin ortak sayısı çok, kuvvetli kooperatif üzerinde bir hegemonya kurmasına münfer olacağı görüşü ile Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri Genel Kurulunda her temsilcinin bir oyunun olması daha hakkaniyetli olacağından, Birlikler Genel Kurulunda her temsilciye bir oy hakkı olduğu yolunda bir açıklık verilmiştir. Buna göre 18.ci madde son fıkrası :

GENEL KURUL VE OY HAKKI : başlığı altında son paragraf;

Madde 18 —

Son paragraf : Genel Kurulda her temsilcinin bir oy hakkı vardır. Birlik delegeliğine seçileceklerin, kooperatif yönetim kurulları üyelerinde aranılacak nitelikleri haiz olmaları şarttır.

Genel Kurulun ödevleri, başlıklı 19.ncu madde 13. fıkradan oluşmaktadır.

ç) Genel Kurulun Yönetim ve kontrol kurulunu seçmesi doğal hakkı olmakla birlikte memur statüsünde olan eksperlerinde genel kurulca seçilmesinin nedeni anlaşılamamıştır. Eksperlerde diğer elemanlar gibi Birliğin tayinle gelmiş elemanlarından farkı olmaması gerekir ve çalıştıkları sürece sicil alarak terfi ve tefeyyüz edecekleri gözönünde tutularak eksper seçiminin fıkradan çıkartılması yerinde olacaktır. Yine aynı nedenlerle maddenin d) fıkrasından ücret tesbiti konusunda eksperler fıkradan çıkartılmıştır.

1163 numaralı Kooperatifler Kanununun 42'nci maddesi ikinci fıkrasında Genel Kurulun hangi yetkilerini devir ve terk edemeyeceği beş bölümde sayılmış, son bölümünde; «**Kanun ve anasözleşme ile Genel Kurula tanınmış olan konular hakkında karar vermek**» hükmünü getirmiş bulunmaktadır.

Bu hükmün ışığı altında durum incelendiğinde görülürki, taşitsız mal satın almak, yaptırmak veya satmak hakkı meri anamukavelenamede Genel Kurula verilmiş bir hak olduğuna göre bu hakkını Genel Kurulun devredememesi gerekir. Oysaki Tarım Satış Kooperatifleri dinamik kuruluşlardır. Daimi bir gelişim içinde olduklarından faaliyet konularını ilgilendiren alanlarda yatırımlar yapmak zorunluluğundadırlar. Bu yatırımlar için gerekli gördükleri taşitsız malı satın alması için Genel Kurulu her zaman toplantıya çağırması mümkün ola-

6 TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELENAME
DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

mamaktadır. Yatırımların gecikmemesi ve gerekli girişimlerin realize edilebilmesi için, yine satınalma hak ve yetkisi Genel Kurulda kalmak şartıyla (f) fıkrasının günün koşullarına adapte etmek ve bu suretle 19'ncu maddenin üç fıkrasının :

GENEL KURULUN ÖDEVLERİ; başlığı altında,

Madde 19 — Genel Kurulun ödevleri şunlardır.

c) Yönetim ve Kontrol Kurulları üyelerini seçmek, işten el çek-tirmek ve tebriye etmek,

d) Yönetim ve Kontrol Kurulları üyelerine verilecek ücret, hakkı huzur ve ikramiyeler ile memur kadrolarını ve masraf bütçesini tes-bit etmek,

f) Taşısız mal satınalmak, yaptırmak veya satmak hakkında Yö-netim Kuruluna yetki vermek,

Şeklinde değiştirilmesi,

Normal Genel Kurul toplantısını düzenleyen ve mühim görülen bu konu, meri anamukavelenamenin 20.ci maddesi dört paragraftan oluşmakta ve hepsinin de yeniden gözden geçirilmesi gerekir. İlk pa-ragraf kimlerin Genel Kurulu toplayacağı konusunu düzenlemektedir. Oysa 1163 numaralı Kooperatifler Kanunu'nun birinci maddesi koo-peratifi tarif ederken, tüzel kişiliği haiz olmak üzere diye başlamış, yedinci maddesinde de kooperatif ticaret siciline tescil ile tüzel ki-şilik kazanır hükmünü getirmiştir. Bu hüküm karşısında kuruluş için Anasözleşmenin Ticaret Bakanlığınca onaylanmış olması o birliğe tü-zel kişilik kazandırmış olmayacağı cihetle, ilk paragrafın mevzuata uydurulması,

Meri anamukavelenamede 20.ci maddenin ikinci paragrafında normal Genel Kurul toplantılarının iş yılı bitiminden engeç iki ay içinde yapılacağını öngörmüş ise de bugüne kadar yapılan tatbikat göstermiştir ki, iş yılı bitiminden itibaren iki ay içinde bilançonun çıkartılması ve diğer formalitelerin tamamlanması mümkün olama-maktadır, bu itibarla sürenin uzatılmasının zaruri olduğu,

Üçüncü paragrafta, Genel Kurulu toplantıya kimlerin çağıracağı hakkında bir açıklık getirmemiştir. Buna bir açıklık vermek ve Kont-rol Kurulu da on gün içinde Genel Kurulu toplantıya çağırmadığı tak-dirden Ticaret Bakanlığının kaç gün içinde Genel Kurulu toplantıya ça-ğıracağı hakkındaki bir kayıt getirmek yerinde olacaktır.

Son paragrafta, Genel Kurul gündemine bir madde eklenmesi teklifinin de gündem gibi ilân edilmesi yalnız bu ilânda ilk gündemdeki gibi onbeş günlük sürenin beklenmesine gerek olmadığı, yolunda bir açıklık getirilerek, 20.ci maddenin tümünün yeni baştan yazılması,

NORMAL GENEL KURUL TOPLANTISI :

Madde 20 — Genel Kurul ilk def'a Birliğin tüzel kişiliğini kazanmasını müteakip on gün içinde anasözleşmeyi imza eden kooperatiflerden biri tarafından toplantıya çağırılır.

Normal Genel Kurul toplantıları iş yılı bitiminden en geç dört ay içinde yapılır ve bu süre her ne sebeple olursa olsun uzatılamaz, (seçim yasakları bu süreye dahil edilmez.)

Normal Genel Kurul, Yönetim Kurulu Başkanı veya Genel Müdür tarafından çağırılır, bu çağırılış süresi içinde yapılmamış ise; kontrol Kurulu tarafından on gün içinde çağırılır, buna rağmen çağırı yapılmadığı takdirde bir ay zarfında Ticaret Bakanlığınca Genel Kurul toplantıya çağırılır.

Normal Genel Kurul gündemine bir madde eklenmesi, ortak kooperatiflerin, toplantıdan enaz beş gün evvel yazılı müracaati ile mümkündür. Bu takdirde eklenen kısmında aynı tarzda ilân edilmesi şarttır, bu ilânda onbeş günlük süre aranmaz.

Olağanüstü toplantıyı düzenleyen 21.ci maddenin ikinci paragrafın da Ticaret Bakanlığı, bir süre ile bağlı olmadığından bu görevini uzun bir süre gecikme ile yapabilmekte ve bu da işin süruncemede kalmasına müncer olmaktadır. Bu mahzuru gidermiş olmak için paragrafın;

OLAĞAN ÜSTÜ GENEL KURUL TOPLANTISI :

Madde 21 —

İkinci paragraf : Yönetim Kurulu, ortak kooperatiflerin vaki taleplerine rağmen, genel kurulu toplantıya çağırmadığı takdirde bu çağrı, kontrolörler tarafından beş gün içinde yapılır. Bunlar da çağırmadığı takdirde Ticaret Bakanlığınca bir ay zarfında toplantıya çağırılır.

Genel Kurula çağırılışı düzenleyen 22.nci maddede bazı yanlış anlaşılmaya meydan vermektedir. Şöyleki, ilân ve toplantı günleri hesaba katılarak 15 günlük süre beklenilmesi ve bunun hitamında

8 TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELÉNAME DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

toplantının yapılması gerekirken çoğu zaman ilân ve toplantı gününü de dahil ederek 15 gün geçince toplantı yapılmak istenmektedir, bu da haliyle kanuna aykırı düşmektedir.

Maddenin dördüncü paragrafında Ticaret Bakanlığının tayin edeceği temsilciler Genel Kurul toplantısında oya katılmamak şartıyla hazır bulunurlar demiş olmasına rağmen gelmediklerinde ne yapılacağı hakkında bir açıklık bulunmamaktadır. Bunun için de 1163 numaralı Kanunun 87.ci maddesi hükmüne uyularak bir saat beklenip durum bir tutanakla belirlendikten sonra toplantının açılabilmesi, olanağının getirilmesi, ile maddenin,

GENEL KURULA ÇAĞIRILIŞ :

Madde 22 — Normal ve olağanüstü toplantılara çağırış, gazete ile ve taahhütlü mektupla yapılır. Bu çağırmanın ilân tarihi ile toplantı günü hariç enaz onbeş gün evvel ve gündemle birlikte yapılması gereklidir. Bu ilânların birer suretle, aynı zamanda Ticaret Bakanlığına, bölgenin en büyük mülkiye memuruna ve Birlik kontrolörlerine gönderilir.

Dördüncü paragraf : Ticaret Bakanlığının tayin edeceği temsilciler genel kurul toplantısında oya katılmamak şartıyla hazır bulunurlar, gelmedikleri takdirde bir saat beklenir ve durum bir tutanakla tesbit edilerek oturum açılır, şeklinde değiştirilmesinin,

Genel Kurul kararlarının tasdikini içeren 24.üncü madde meri Anamukavelenamede beş paragraftan oluşmaktadır. Kanımızca 3 ve 4.cü paragraflar günün koşullarına cevap vermekten uzak kalmaktadır. Şöyleki; üçüncü paragrafta Genel Kurul kararlarının, Ticaret Bakanlığınca bir ay içinde tasdik veya redde dair kararının bildirmesini, bu kararların mevcut kanun, Anamukavelename ve mevcut mevzuata aykırı ise ve bir aylık süre aşılmış olsa dahi, reddedilmiş sayılmalıdır. Bakanlıkça onaylanmayan Genel Kurulun Birliğe tebliğinden itibaren bir ay içinde yeniden yapılması bağlayıcı hükmü getirilmiş, herhangi bir mazeretle ertelenmesine mani olunmak için dördüncü fıkraya eklemeler yapılmıştır. Buna göre 24.cü maddenin 3 ve 4.cü paragrafları değişiklikle şöyle olması;

GENEL KURUL KARARLARININ TASDİKİ :

MADDE 24 —

3.cü paragraf, Bakanlık, kanun, anasözleşme ve mevcut mevzuata uygun olarak alınmış kararları, postaya verildiği tarihten itibaren

ençok bir ay içinde inceleyerek tasdik veya redde dair sonucunu birliğe bildirin.

4.cü paragraf, bu müddet içinde incelenmesi bitirilmeyen kararlar tasdik edilmiş sayılır. Bakanlıkça onaylanmayan genel kurullar ilgili birliğe tebliğinden itibaren bir ay içinde yeniden yapılır, ertelenemez.

Yönetim Kurulu seçimi ve üyeliğin sona ermesini, düzenleyen 25.nci maddenin seçimle ilgili birinci A başlığı altındaki paragrafı günün koşullarına cevap verememektedir, şöyleki; bugün köylere kadar ortaokulların açıldığı bir devirde Yönetim Kurullarına seçilecek kimlerde enaz bir tahsil seviyesi aranması gerekir. Meri Anamukavelename dördüncü maddesinde üç kooperatif bir birlik kurabilmekte, böyle bir birlikte 4 kişilik Yönetim Kurulu üyeliğinden ikincisinin de merkez kooperatifinden seçilmesi öngörülmekteydi, yeni değişiklikle yedi kooperatif tarafından bir birlik kurulmasını önerdiğimiz için meri anamukavelenamedeki «Ancak üç kooperatiften kurulu birliklerde, kooperatiflerden birinden iki üye seçilir» cümlesi gereği kalmadığı için çıkartılmıştır. Meri anamukavelenamede olmayan ayrıca bir (h) fıkrası eklenmiştir. Seçimde, asil üyelerden sonra sırası ile ençok oy alanların yedek üye seçilmesine olanak tanınarak vakitten kazanılması ve yedek üye seçimini düzenleyen 26.nci maddeyi de üst kuruluşlara delege seçimi maddesi olarak bir yenilik getirilmesi uygun olacaktır. Buna göre 25.ci maddenin (A) bölümünün değiştirilmesi ve (B) bölümünün aynen bırakılarak maddenin;

YÖNETİM KURULU SEÇİMİ :

Madde 25 — A) Yönetim Kurulu seçimi :

Yönetim Kurulu, 20.cü maddede gösterilen işleri yürütmek üzere genel kurulca temsilciler arasından iki yıl için gizli oyla seçilen 4 üye ve 31.ci madde hükmüne göre atanacak Genel Müdür olmak üzere beş üyeden oluşur. Seçilecek üyelerin aynı kooperatif temsilcilerinden olmaması şarttır.

Yönetim Kuruluna;

- a) İlkokul mezunu olmayanlar,
- b) Enaz bir yıl önce ortak olmayanlar ve o yıla ait ürün teslimatında bulunmayanlar, (yeni kurulan kooperatifler hariç);
- c) Haklı bir sebebe dayanmaksızın rekolté beyannamesinde teslimini yükledikleri ürünleri teslim etmeyenler,

10 TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELENAME DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNÇELEME

d) İflas edenler, ağır hapis cezasını gerektiren bir suç ile, sahtekârlık, hile, dolandırıcılık, hırsızlık, kaçakçılık, zimmet, rüşvet ve katil suçlarından birisi ile hüküm giymiş olanlar,

c) Daha önce görev kusurlarından veya suç teşkil eden eylem ve işlemlerinden dolayı kooperatif, birlik yönetim örulu üyeliği veya denetçiliğinden bir daha seçilmemek üzere uzaklaştırılmış olanlar ile, kooperatif ve birlik personelinde görevlerine son verilmiş olanlar,

f) Kooperatifin çalıştığı konular üzerinde ticaret ve komisyonculuk yapanlar ve bu konuda çalışan kişiler ile çıkar ilişkileri bulunanlar,

g) Birbirleri ile üçüncü dereceye kadar (3. Derece dahil) kan ve sıhri hısımlar olanlar,

h) Kooperatif ve birlikler ile bunlara bağlı teşekküllerde görev almış olanlar,

seçilemezler.

Yapılacak olan gizli seçimde en çok oy alan dört temsilci Yönetim Kurulu asil üyesi ve asil üyelerden sonra sırası ile en çok oy alan dört temsilci de yedek üye olurlar, oy eşitliği halinde kura çekilir.

Yönetim Kurulu üyelerinden birinin çekilmesi, işten el çektilmesi veya toptan istifa etmeleri halinde; aldıkları oya göre yedek üyeler iş başına getirilir ve yerlerine geçtikleri üye veya kurulun süresini tamamlarlar.

Kooperatif yönetim ve denetim kuruluna seçilenler, birlik Yönetim ve Denetim kurullarında üye seçildikleri takdirde bunların birini tercih etmeye mecburdurlar.

Birbirleri ile 3. Dereceye kadar (3. derece dahil) kan ve sıhri hısımlarla, aralarında kazanç ilişkisi olan, aynı zamanda yönetim ve denetim kurulu üyesi olamazlar.

Gerekçe gösterilmek şartıyla üyelerin tamamının değiştirilmesi mümkündür.

Olarak değiştirilmesi meri anamukavelenamedeki (B) aynen alınması,

Meri anamukavelenamede üst kuruluşlara delege seçimine dair bir madde yoktu, 26.cı madde Yönetim Kurulu yedek üyelerinin seçi-

mini düzenlemekte idi. Genel Kurul toplantısında Yönetim Kurulu asil üyelerinin seçiminden sonra, aynı şekilde yedeklerinin seçilmesi zaman israfı olarak düşünülmüş ve 25.ci madde ile birleştirilerek bir seçimde asil ve yedek üyelerin seçimlerinin yapılması uygun bulunmuştur, ayrıca iki olan yedek üye 4'e çıkartılmıştır.

Bir üst kuruluşa delege seçimi bugüne değin iş'ari oyla ve yedeği de olmadığı için ençok şikâyet edilen konulardan idi. Bu şikâyetleri önlemek için yedek üye seçiminde kazanılan zamanı üst kuruluşa temsilci seçmede kullanmak üzere, 26.ncı maddenin delege seçimi olarak düzenlenmesi,

ÜST KURULUŞLARA DELEGE SEÇİMİ :

Madde 26 — Birliklerin üst kuruluşu için delege seçiminde, Birliğe bağlı her on kooperatife kadar bir delege esasına göre tespit yapılır ve delegeler gizli oyla seçilir. Ençok oy alanlar asil delege ve asil delege sayısının yarısı kadar da aldıkları oya göre yedek delege seçilirler.

Genel Kurulda her delegenin bir oyu vardır.

Genel Müdür, bulunmadığı zamanlarda kendisini temsil etmek üzere bırakabileceği vekilini düzenleyen 31.ci madde beş paragraftan oluşmaktadır. Meri anamukavelenamede Genel Direktör bulunmadığı zamanlarda kendisini temsil etmek üzere Birlik adına imzaya yetkili olanlardan birini, Yönetim Kurulu kararı ile yerine vekil bırakır, demektedir. Bu tatbikat çoğu kez sürtüşmelere neden olmaktadır. Yönetim Kurulu Genel Direktörün değilde, kendi paralelinde bir yetkilinin vekil olmasını ister, bu da işlerin aksamasına sebep olmaktadır. Bu itibarla Genel Müdür imzaya yetkili ve istediği bir kimseyi vekil bırakıp durumu Bakanlığa önceden bildirecek önlemi alarak 31.ci madde dördüncü paragrafın;

GENEL MÜDÜRLÜK ve MEMURLAR :

Madde 31 —

4.üncü paragraf : Genel Müdür bulunmadığı zamanlarda kendisini temsil etmek üzere Birlik adına imzaya yetkili olanlardan birini, bir sene için yerine vekil bırakır. Bu durum Bakanlığa bildirilir.

Kontrol kurulunun oluşu ve niteliklerini düzenlemiş bulunan 38.ci maddeye bir yenilik olmak üzere, enaz ortaokul mezunu olmak şartı ile yedeğinin de seçilmesini getirmekte fayda görülmüştür. Üç parag-

12 TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELENAME DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

raftan oluşan maddenin ilk paragrafı değiştirilerek diğerlerinin aynen kalması ile maddenin;

KONTROL KURULU :

Madde 38 —

Birinci paragraf : Birlik işlerini ve Yönetim Kurulu kararlarını süreli surette kontrol etmek üzere en az ortaokul mezunu 3 kişilik kontrol kurulu teşkil edilir. Bu kurulun iki üyesi genel kurul tarafından seçilir ve bir üyesi de Ticaret Bakanlığınca tayin edilir. Kontrolörlerin vazifeleri süresince Yönetim Kurulu üyeleri ile birlik genel müdürünün 25.ci maddede yazılı derecelerde hisım veya iş ortaklarından olmaması şarttır. Ancak Ticaret Bakanlığınca gerekli hallerde bu hüküm tatbik olunmaz; şeklinde değiştirilmesi,

Yolsuzluk yapan Yönetim ve Kontrol Kurulu üyeleriyle memur ve diğer çalışanların cezalandırılmasını düzenleyen 43.cü madde, iki paragraftan oluşmakta olup, bugün için son paragraf insan hak ve özgürlüklerini fazla bağlayıcı ve sert bulunmuştur. Günün koşullarına ve çalışanların çalışma hayatında yarınlarına güvence vermiş olmak için 43.cü madde ikinci paragrafının :

YOLSUZLUK YAPAN YÖNETİM ve KONTROL KURULU ÜYELERİYLE EKSPER ve MEMURLARIN CEZALANDIRILMASI :

Madde 43 —

Paragraf 2 — Ticaret Bakanlığınca veya Ziraat Bankasınca yaptırılacak kontrol sonucunda suçlu oldukları tespit edilenlerin yetkili mahkemelerce mahkûm edilmesi ve mahkûmiyetin kesinleşmesi üzerine kat'i olarak görevlerine Ticaret Bakanlığınca son verilir.

Banka ve Kredi işleri başlığı altında düzenlenmiş olan 50.ci maddede meri anamukavelenamede, Birliğin Kredi işleri 2834 sayılı Kanununun 18.ci maddesine göre Ticaret Bakanlığının direktiflerine uygun olarak Ziraat Bankasınca yapılmaktadır. 1935 senesinden bu yana Birlikler çok büyük gelişme göstermişlerdir. Yatırımlar için Ziraat Bankası gerekli olan olanakları teminde güçlük çekmektedir. Zirai konudaki bütün gereksinimleri bir Ziraat Bankasının sırtına yüklemek bu kredi müessesesini müşkül durumda bırakmaktadır. Bu itibarla Bakanlığın müsaadesi içinde Milli Bankaların da devreye girmesi zamanının geldiği düşünülerek, maddenin;

BANKA ve KREDİ İŞLERİ :

Madde 50 — Birliğin Banka ve kredi işleri 2834 sayılı Kanunun 18.ci maddesi hükümleri dairesinde T.C. Ziraat Bankası veya Ticaret Bakanlığınca gösterilecek Milli Bankalar ile yapılır, açılacak krediler ile ilgili şartlar Ticaret Bakanlığı ve ilgili Bankalar arasında yapılacak anlaşmaya göre tesbit edilir; şeklinde değiştirilmesi,

Fiyat farkının dağıtımını düzenleyen 58.ci madde iki ana bölümden oluşmakta, kârın dağıtımında Yönetim Kuruluna verilecek miktar her zaman ihtilaflara neden olmaktadır. Bunun anasözleşme ile açıklığa kavuşturulması yerinde olacağı düşüncesi ile, maddenin;

FIYAT FARKININ DAĞITIMI :

Madde 58 — Genel Kurul, Yönetim Kurulu raporunu, bilanço-yu kâr ve zarar hesabını tasdik ettikten sonra, kâr veya zararın (Fiyat farkı) dağıtımına karar verir.

1 — Kârın :

- a) % 10'unu birinci yedek akçeye,
- b) % 15' kadarını Yönetim Kurulu üyeleri ile genel müdür ve memurlara (Ancak bu miktar bir üye için bir aylık hakkı huzuru genel müdür ve memurlar için aldıkları maaşın iki katını geçemez).
- c) Geri kalanı, yaptıkları muamele nisbetinde ortak kooperatiflere dağıtılır; şeklinde düzeltilmesi,

Maddenin devamı meri anamukavelenamenin zarar bölümüdür.

Birliğin infisah nedenlerini düzenleyen 66.cı madde bugün sorunları çözümlenmeye yetmemektedir. Birliğin kuruluşu istenilen formalitelerin tamamlanmasından sonra Ticaret Bakanının oluru ve mahalli sicilli ticarete ilân ile kolayca yapıldığı halde, kurulmuş bir Birliğin fonksiyonunu yitirdiği takdirde bu Birliği dağıtılmış saymak mümkün değildir. Birliklerin gerek feshinde ve gerekse infisahında tasfiye yapabilmek için muhakkak genel kurul kararının alınmış olması gereklidir. Oysa bir hevesle üç kooperatifçe kurulmuş ve beklenileni verememiş birliğin devamında fayda mülâhaza edilemez. Bu durumda kâğıt üzerindeki kurulmuş görünen kooperatifin ukuku dağıtılmış sayılabilmesi için maddenin günün gelişen koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ile 66.cı maddenin;

İNFİSAHIN SEBEPLERİ :

Madde 66 — a) Anasözleşmede yazılı otuz yıllık müddetin dolması ve 19. maddenin (i) fıkrasına göre temdit kararının verilmemesi,

14 TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN ANAMUKAVELENAME DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

- b) Ortak adedinin beşten aşağı düşmesi,
- c) Kapitalin enaz haddeden aşağı düşmesi,
- ç) Kuruluş ergelerinin ortadan kalkması,
- d) Yüklenlerini yerine getiremeyecek duruma düşmesi,
- e) Diğer bir birlikle —iltihak şeklinde— birleşmesi, hallerinde infisah eder.

Ticaret Bakanlığınca, tesbit edilecek bu haller nedeni ile, birliğin infisahı için karar alınmak üzere olağanüstü Genel Kurul toplantısı yapılması hususu Yönetim Kuruluna bildirilir (Karar organı mevcut değilse bu çağrı Ticaret Bakanlığınca resen yapılır.)

Yönetim Kurulu Bakanlığın bu talimatını 15 gün içinde uygulamadığı takdirde kontrol kurulu üyeleri genel kurulu 15 gün içinde toplantıya çağırır. Kontrol kurulu da bu müddet zarfında çağırılmazsa Genel Kurulu Ticaret Bakanlığı toplantıya çağırır, bu toplantıda nisap aranmaz. Toplantıya hiçbir ortak gelmediği ve divan da teşkil edilemediği takdirde durum Bakanlık temsilcilerince tanzim olunacak bir tutanakla tevsik edilir.

Ticaret Bakanlığı bu tutanak üzerine birliğin infisahına karar verir ve ilân ettirir.

Tasfiye Kurulunun tayini ve işten elçektirilmesini düzenleyen meri anamukavelename iki paragraftan oluşmakta idi. 66.cı maddeyi önerdiğimiz şekilde değiştirebilirsek buna göre de 67.ci maddeye de bir fıkra eklenmesi gerekecektir. Bu yeni fıkra eskilerin arasında yer alacaktır.

Buna göre 67.ci maddenin;

TASFİYE KURULUNUN TAYİNİ ve İŞTEN ELÇEKTİRİLMESİ :

Madde 67 —

Paragraf 2. — 66.cı maddenin son fıkrasına göre Ticaret Bakanlığınca infisahına karar verilen birliğin tasfiyesi ikisi Ziraat Bankasıncı, biri de Ticaret Bakanlığınca seçilen 3 kişilik bir kurul tarafından yapılır,

Şeklinde değişiklik yapılarak Birliklere hem işlerlik kazandırılmış ve de faaliyette bulunmayan birlikler için kooperatif aleyhtarlarının menfi yönde propaganda yapmalarına fırsat verilmeyecek, fonksiyonlarını yitirmiş Birliklerin kolaylıkla tasfiyeleri yapılarak çalışacak olan Birliklere şans tanınmış olacaktır. 12.2.1978.

BİR TURİZM SEYAHAT SATIŞ KOOPERATİFİ «AGENCE DE TOURISME OUVRIER»

Ayça ADALILAR

Turizm kooperatifleri literatürde var mıdır yok mudur? Türkiye'de kurulur mu kurulmaz mı dâvâsı varsın devam etsin biz 45 yılını başarıyla doldurmuş, ilk 30 yıllık süresini mutluluk içinde bitirip süresini 30 yıl daha uzatan Brükseldeki «Agence de Tourisme Ouvrier» seyahat satış kooperatifini inceliyelim.

Agence de Tourisme Ouvrier (A.T.O.) Tamamen bir seyahat acentası niteliğindedir.

Halk turizm acentası olduğundan, kâr gayesi olmayan bir tatil ve sağlık gezileri kooperatifidir.

Çalışanların boş zamanlarını değerlendirmelerini, tatillerini sağlıklı, bilinçli ve ekonomik bir şekilde geçirmeleri için halk eğitimine katkıda bulunmak amacını güder.

Kuruluşun asıl amacı seyahatleri organize etmek, bunların takistile satışını yapmaktır. Ayrıca kooperatif : şirket acentalara da aracılık yapar. Aracı olarak bunların uçak, tren, gemi ve otobüs biletlerini otel ve yemek fişlerini taksitle satar, bizzat veya üçüncü şahıslar aracılığıyla, otomobil, otobüs servisleri işletmeciliği yapar.

Otelcilik hizmeti dahil, seyahat ve tatil konularına ilişkin bütün hizmetleri yürütür. 1935 yılından beri kuruluşu yukarıda bahsedilen dallarda her türlü faaliyeti başarıyla sunmuştur. 30 yıl süreyle çalışan A.T.O. 1964 yılında yeni bir kararla 30 yıl daha süresini uzatmıştır. Süre uzatma işlemine kuruluşun diğer ortakları, genel kurulun alacağı süre uzatma kararıyla kuruluşu bağlanmışlardır. Kuruluş ayrıca bir genel kurul kararıyla alacak veya borçlarını başka bir kuruluşu aktarabilir. O kuruluşla birleşebilir veya onun alacak ve borçlarını üzerine alabilir.

Süre uzatma işlemine kuruluşun diğer ortakları genel kurulun alacağı süre uzatma kararıyla, kuruluşu bağlanmışlardır. Kuruluş ayrıca bir genel kurul kararıyla alacak veya borçlarını başka bir kuru-

luşa aktarabilir. O kuruluşla birleşebilir veya onun alacak ve borçlarını üzerine alabilir. Böylesine bir kararla 45 yıl faaliyet gösteren A.T.O. diğer birliklerle dikey yatay birleşmelere işbirliğine girmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki kooperatifin üyelerinin kurdukları yeni kuruluş kooperatifin genel kuruluşuna üyedir.

Kooperatifin yönetim yeri 42 Rue Hante — BRÜKSEL dir.

Ticaret Sicil No. : 76.740 dır.

Kuruluşun statüleri, Monitör Belge'de 24 Ocak 1935 günü 792 sayı ile yayınlanmıştır.

Moniteur Belge'de yayınlanan statülerdeki değişiklikler şöyledir. 27...28 Temmuz 1936 tarih 6 - Haziran 1964 tarihli 17040 sayı ile, 18 Temmuz 1964 tarih, 24166 sayı ile 15 - Mayıs 1965 tarih, 12690 sayı ile 25 Temmuz 1979 tarih, 2418 - 1 sayı ile görülüyor ki, kuruluş günün icaplarına göre kendini yenileyebilmiştir.

Kuruluş İsmi :

«Agence de Tourisme» Halk Turizm Acentası olup . Flamanca ismi Algemeen Volks tourisme'dir.

Bu kuruluş, monvement socialiste Belge'e bağlı diğer kuruluşlar gibi, «yardım kurumları, sendikalar» kâr gayesi almayan, bir tatil ve sağlık gezileri kooperatifidir. Kuruluş çalışanların boş zamanlarını değerlendirmelerini, tatillerini sağlıklı, bilinçli ve ekonomik bir şekilde geçirmeleri için, halk eğitimine katkıda bulunmak amacıyla dır.

Kuruluşun esas amacı, seyahatler organize etmek bunların taksitle satışını yapmaktır. Ayrıca bu tür işleri yapan diğer acentaların satışlarını yine aracı olarak bunların, uçak, tren, gemi ve otobüs biletlerini, otel ve yemek fişlerini taksitle satan gerek bizzat gerekse üçüncü şahıslar aracılığı ile, otomobil, otobüs servisleri işletmeciliği yapan, otelcilik hizmeti dahil seyahat ve tatil konularına ilişkin bütün hizmetleri yürütür.

Kuruluşun yönetim yeri Brüksel'dedir. Ancak, Yönetim Kurulu kararı ile yer değiştirebilir. Kuruluş gerek duyulan her yerde bölgesel veya yerel yönetim yerleri uygun noktalarda veya yukarıda belirtilen organizasyonlara ait yerlerde satış birimleri kurabilir

Kuruluşun süresi 30 yıl olup, 1935 yılından itibaren, faaliyete geçmiştir. Olağan üstü genel kurulun 15 Mayıs ve 26 Haziran 1964

tarihinde aldığı kararla kuruluşun süresi yeniden 30 yıl olarak tesbit edilmiştir. Bu süre genel kurulun, bitiş tarihinden en az 6 ay evvel alacağı kararla, yeniden uzatılabilir. Ortakları, genel kurulun alacağı süre uzatma veya uzatmama kararıyla kuruluşa bağlanmışlardır.

A.T.O. seyahat satış kooperatifi kooperatif genel kuruluşuna üyedir.

Kapital sınırsızdır. Tamamı yükümlenilmiş minimum sınırı 500.000 Franktır. Her biri, 500 Franklık, nominatif ve bölünmez parçalardan oluşmuştur.

Bir ortak bir çok paylara sahip olabilir. Paylar ada yazılı olup, kooperatif kuruluşları yasasının 129. maddesinde öngörüldüğü şekilde verilir.

Kurum, paradan başka şekilde payların karşılığını alabilir. Bunlara karşılık, tamamen veya kısmen karşılıklar para olarak ödenenlerle eşdeğerli olanlar verir.

Kuruluş, genel kurul kararıyla tahvil çıkarabilir.

Ortaklığın geçerliliği, kuruluşa kabulüyle ve üye kütüğüne kaydedilmesiyle sağlanır.

Üyeliğe kabul için şu koşullar gereklidir.

a) Mevcut statüleri tanımak,

b) Yönetim Kuruluna başvuruda bulunmak,

c) En azından bir ortaklık payı ödemeyi kabul etmek,

d) Ortaklık anlaşmasını imzalamak, bu imza ile mevcut statülere, uyulacak sorumlulukların, benimsenmesini gerektirir. Üyelik yönetim kurulu kararı ile kesinlik kazanır. Üyelik niteliği kişiseldir, üyeler, sadece kendi paylarına düşenleri ödemek zorundadırlar... Değerlerince bağlı ve onlardan sorumlu değildirler.

Üyelik şu koşullarla sona erer.

Kendi isteğiyle istifa, üyelikten ihraç ve ölüm.

Ayrıca «Ticari Kuruluşlar Yasasının», 123, 124, 125, 127 ve 128 inci maddelerinde öngörülen koşullarda da üyelik son bulur.

Üyelikten istifa eden veya çıkarılan üyeler istifa veya ihraç tarihinden itibaren, kuruluşun işlerine karışma hakkını kaybeder.

Üyelikten çıkan ya da çıkarılanlar, üyelik paylarının kendilerine geri ödenmesi karşılığında, pay karnelerini veya pay belgelerini geri verirler,

Üyelerin, üyelik payı karnelerini veya pay belgelerini başka herhangi bir şekilde kullanmaları kesinlikle yasaktır.

Üyelik payı karnesinin veya pay belgesinin, güvence olarak verilmesinden, bağış olarak kullanılmasından veya başkalarına herhangi bir biçimde aktarılmasından kurum etkilenmez.

Üye kurumların, başka kurumlarla birleşmeleri durumunda Genel Kurulu, üye kurumların, üyelik paylarının, üstlenici kuruma geçmesini onaylayabilir.

Genel Kurul Toplantıları

Kurumun bütün üyeleri «genel kurul toplantılarına katılabilirler.» Kurulun kararları bütün üyeler için geçerli ve bağlayıcıdır.

Genel Kurul davetleri, ya her üyenin adresine gönderilir veya basın yoluyla yapılacak bildirimlerle gerçekleşir.

Üyeler, genel kurul toplantılarına, üyelik, pay belgelerini takdim ederek, girebilirler.

Bu kurul, geçmiş yıla ait sayımın, yönetim ve denetleme kurulları raporlarını inceler, yönetim ve denetleme kurullarının üyelerini seçer ve üyelerce ilgilenilen kuruluş sorunlarını inceler.

Genel Kurul, Yönetim Kurulu tarafından toplantıya çağrılır ve mevcut üyelerin sayısı ne olursa olsun, geçerli bir genel kurul olarak toplanır.

Davet, en az onbeş gün öncesinden yapılır ve gündemi kapsar.

Gündemde, üyelerin genel kurul toplantı gününden en az yirmi gün öncesinde, Yönetim Kuruluna gönderdikleri önerilerde bulunur.

Genel kurulda ancak, gündemde bulunan konular incelenebilir. Ancak, gündemde yer almayan bir konunun önemi, Genel Kurulca da dikkate alınırsa, bu konu, gündemdeki diğer konuların görüşülmesinden sonra ele alınabilir.

Genel Kurul toplantı Başkanını veya zamanını kendisi tayin eder.

Yönetim Kurulunun, bu konuda ihtiyaç göstermesi halinde olağanüstü Genel Kurul toplantılarına gidilebilir. Olağan üstü Genel

Kurul toplantıları ayrıca denetçilerin ya da ortakların en az ondabirinin başvurusuyla, onbeş gün içinde toplantıya çağrılır. Davet bildirimi yapılırca, davetin neden yapıldığı da belirtilir. Yönetim Kurulu, bu istekleri geciktirmeden işleme koyar.

Genel Kurulda Yönetim Kurulu üyelerinin, seçimi gizli oyla, gizli oya başvurulması, açıklıkla kararlaştırılmayan, diğer bütün kararlar da açık oyla yapılır.

Her üyelik payına ait bir oy vardır.

Ancak hiç bir üye, elindeki üyelik paylarının sayısı, yada başka üyelerce kendisine verilen temsil belgelerinin sayısı ne olursa olsun, toplam üye sayısının onda birinden fazla sayıda oy kullanamaz.

Kararlar, aşağıdaki durumlar dışında, üyelerin salt çoğunluğunun oyları ile alınır.

a) Statülerde yapılacak değişiklikler.

b) Yönetim Kurulu üyelerinin görevden alınması ve kendilerine karşı girişilecek işlemler.

c) Kurumun dağılması yolunda kararlar.

Bu konulardaki kararlar için, oyların üçte iki çoğunluğu aranır. Üçte iki çoğunluk, ayrıca kuruluşun süresinden önce dağıtılmasında yada sürenin yeniden uzatılmasına ait kararlar içinde geçerlidir. Bu son karar, ancak altı hafta ara ile toplanacak iki genel kurulda alınabilir. Birinci toplantıda dörtte üç ve ikinci toplantıda salt çoğunluk aranır.

Seçimlerde ikinci oylama turu izafi çoğunlukla yapılır ve oy eşitliği durumunda kuraya başvurulur. Listeli olarak yapılan seçimlerde, boş yer sayısından çok kişinin seçilmiş oldukları belirlenirse, sıra ile ençok oy alan adaylar seçilmiş kabul edilirler. Aday sayısı boş olup, seçim konusu yapılan yer sayısından, az olursa listeleme yapılmaz.

Oy eşitliği durumu mevcut olursa, yapılacak işlem konusunda yukarıdaki kurala aykırı tüm öneriler geçersizdir.

Yönetim veya denetleme kurullarına seçim için, aşağıdaki koşullar gereklidir.

1 — Coop-Depots veya, Soci'eté General Cooperativ'e üye herhangi bir kooperatifte, böyle bir kooperatifin bölgede bulunması şartı saklı olmamak kaydıyla üye olmak.

2 — Fédération Générale du Travail de Belgique'in, kendi dalındaki bir üye sendikasına bağlı olmak.

Üyelik başvurularının I. Genel Kurul gününden en az üç gün önce üç üye tarafından, yazılı olarak, sunulması gereklidir.

Yönetim Kurulu, Genel Kurul toplantılara hukuki veya teknik danışmanlar ya da bir sayman çağırabilir ve bu kişiler başkasının onayı ile Genel Kurul toplantılarında söz sahibi olabilirler.

Yönetim ve denetleme kurulları üyelerinin seçimine geçilmeden önce, genel kurul, oyların sayımı için görevlendirilecek belli sayıda görevli seçer.

Genel Kurul görüşmelerinin ve alınan kararların bir özeti sekreterce düzenlenir ve Başkanca imzalanır.

Kuruluşun günlük işleri genel kurulca saptanan yedi kişilik bir kurul tarafından yönetilir.

Yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıl olup, yeniden seçilebilmeleri mümkündür. Yönetim Kurulu üyelerinden her yıl yarısı yeniden seçilir. Yönetim Kurulu istenilen herhangi bir günde, görevlerinden alınabilir. Yeniden seçilecek, ilk yarının kimlerden oluşacağı kura ile belirlenir.

Bir yönetim kurulu üyesinin görev yapamayacak durumda olması görevden ayrılması yada ölümü durumunda, yerine ilk genel kurulda bir yenisi seçilir. Bu yolla göreve getirilen üyenin, süresi yerine seçildiği üyeninkinin bitimine bağlı değildir.

Yönetim Kurulu, kuruluşun işlerini yönetmek için bütün yetkilere sahiptir.

Karar yetkisi açıkça genel kurula verilmeyen bütün işler için yönetim kurulu yetkilidir.

a) Genel Müdürü tayin etmek, yetki ve sorumluluklar ile kendisine yapılacak aylık ödemeyi belirlemek ve ayrıca gerekiyorsa, güvence parasını saptayarak almak ve sonra gerek görülmezse geri vermek.

b) Kurulu, iç tüzüğü düzenler.

c) Taşınabilir veya taşınamaz mal alım ve satımlarını düzenle-

mek, bu mallar üzerinde ipotek, güvence ve benzeri yükümlülükleri kuracak,

d) Statü sınırları içinde bütün işlemleri yürütmek ve bunların şartlarını tesbit etmek.

e) Borç alma ve verme anlaşmalarına girmek, gerçek ve kişisel haklardan vazgeçmek, ipoteklerin ve güvencelerin kaldırılmasına ilişkin tüm işlemleri yapmak ve bunlar karşılığında gerekirse para ödemek.

f) Taşınmaz mallar alımına, alacaklar kurulmasına bunların geri verilmesine ve kurum alacaklarının toplanabilmesine ait bütün işlemleri için gerekirse başkalarına yetki vermek ve görevlendirmek.

g) Genel Kurula sunulacak sayım raporunu görüşmek ve genel kurula sayım sonuçları ile diğer işler konusunda gerekli raporları düzenlemek.

i) Kurum adına imzaya yetkili yönetim kurulu üyelerini saptamak.

Yukarıda belirlenen yetkiler genel niteliktedir. ve sınırlayıcı değildir.

Yönetim Kurulu üyeleri yalnız kendi görevleri ile ilgili işlerden sorumludurlar.

Söz konusu görevlere ilişkin hiç bir kişisel borçlanıma yapamazlar. Yönetim Kurulu görüşmeleri çoğunluk bulunması kaydıyla yapılır.

Yönetim Kurulu, üyeliği karşılıksızdır. Üyeler ancak yol giderlerinin karşılıklarını alabilirler.

Yönetim kurulu, üye çoğunluğu ile karar alabilir. Yönetim Kurulunun aldığı kararlar tutanaklara geçirilir.

Yönetim organları önüne savunucu veya talep sahibi olarak çıkarılacak tüm kurum işlemleri için, yönetim kurulu üyelerinden ikisinin imzası şarttır.

Yönetim Kurulu, en az beş ve en çok yedi üyeden meydana gelmek üzere, kendi içinden bir uygulama kurulu seçer. Genel Müdür kendiliğinden yürütme kurulu üyesi olmasına rağmen, oy kullanma yetkisi yoktur. Yönetim Kurulu şu işlerin yapılması için yürütme kurulunu görevlendirebilir.

a) Büro düzenini belirlemek, görevli ve yetkilileri atamak, ücretlerini saptamak.

b) Genel yönetim giderlerini belirlemek.

c) Tüm sözleşmeleri yapmak, bankalara para yatırmak ve çekmek.

d) Savunucu veya istek sahibi olarak, yargı organları önündeki her türlü işlemi başlatmak, geri almak ve anlaşmaya gitmek, kurum adına gerekli her türlü yasal kavuşturmaya, bu amaçla saptanacak üyenin imzası ile sürdürmek, bu üyenin bulunmaması durumunda Genel Müdürü yetkili kılmak.

Uygulama kurulu, kurum işlerinin gerektirdiği hallerde toplanır ve alacağı bütün kararlarda, yönetim kurulu adına işlem yapar.

Yürütme Kurulu, yönetim kurulunu toplantıya çağırır ve toplantı gündemini saptar. Uygulama kurulu, bulunan üyelerinin çoğunluğunun oyu ile karar alır.

Uygulama kurulu, kararları tutanaklara geçirir. Kurumla ilgili olarak kurulun alacağı kararlar ve bankalardan para çekme ve bankalara bonolar verme, borçlu hesaplar için ödeme yapılması kuruma verilecek bonoların uygulamaya konulması, bonoların karşılıklarının alınması, ilgili bankaya yatırılması ve bunun gibi işlemler için, uygulama kurulunca yetkili kılınacak bir delegenin ya da başka herhangi bir delegenin veya bir delege ile Genel Müdürün, ya da bir delege ile, yürütme kurulu sayım işleri görevlisi delegenin onayı şarttır.

Denetleme :

Kurum işleri ve işlemleri genel kurulca, gizli oyla seçilen en az üç kişiden oluşan bir denetleme kurulunca denetlenir.

Denetleme kurulu üyeleri üç yıl için seçilirler. Denetleme kurulu üyeleri iki yıl için seçilirlerse de dönem sonunda yeniden seçilebilirler.

Denetleme kurulu üyeliği görevi karşılıksızdır ve üyelere ancak yol giderlerinin karşılıkları ödenir.

Denetleme kurulu, yönetim ve uygulama kurullarının işlemlerini denetler ve yönetim kurulunun bütün toplantılarında oy verme yetkilerini almaksızın da bulunurlar. Üyelerden her biri kurumun her türlü belge ve işlemlerini istedikleri herhangi bir günde incelemeye yetkilidirler.

Kurumun bütün büroları denetleme kurulu üyelerine açıktır. Üyeler her genel kurula incelemelerinin sonuçlarını bir raporla bildirirler denetleme işlemlerini ne şekilde yerine getirdiklerini belirtirler, envanter ve bilançolar üzerindeki incelemelerin sonuçlarına göre, genel kurula uygun gördükleri tekliflerde bulunurlar.

Denetleme kurulunun aldığı kararlar özel bir tutanağa geçirilirler.

Envanter ve sayım ile ilgili kurum işlemleri 31 Aralık tarihindeki durumu belirler ve gecikmeksizin genel kurula iletilir.

İşlemler sonucu elde edilen net kazançtan genel giderler, yayın ve tanıtma giderleri ve benzerleri ile amortismanlar çıkarıldıktan sonra üyelere kurum ile yaptıkları iş hacmi ile orantılı olarak şöyle dağıtılır.

- 1 — Yasal yedeklere % 5
- 2 — Kapitaleri üzerinde % 6'yı geçmemek üzere bir ürem.
- 3 — Geri kalan dilim, genel kurulun uygun göreceği şekilde işlem görür.

Envanter, bilanço ve sayımla ilgili belgeler kurumun yönetim yerinde genel kuruldaki önceki sekiz gün boyunca üyelerin incelenmesine ve üzerlerinde gerekli araştırmaları yapabilmelerine açık bulundurulur.

Kurumun dağıtımına gidilmesi durumunda üyelere ancak ana para payı olarak yatırdıkları toplam geri verilir ve üyeler yasal yedekler, amortisman ve benzeri paralar üzerinde bir talepte bulunamazlar.

Kurumun dağıtımına gidilmesi durumunda, öz varlıkların ve yükümlülüklerin saptanmasından yönetim kurulu sorumludur. Borçların karşılanmasından sonra kalan değerler turizm ya da konu eğitimiyle uğraşan bir kuruluşa aktarılır.

Mevcut statüler, genel kurulda yönetim kurulunun ya da üyelere ondan birinin önerdikleri yeri biçimle, birlikte yönetim kuruluna yapacakları ve yönetim kurulunun da genel kurula ileteceği değişiklik taleplerinin, genel kurulca onaylanması ile değiştirilebilir.

Değiştirilmesi istenen bölümler gündemde belirtilir. Gündeme girmiş olmakla birlikte onaylanmayan statü değişiklikleri geçersizdir.

Üyeler arasında ya da üyelerle kurum arasında işlerin yürütülmesinden doğan her türlü anlaşmazlık genel kurulca kesin olarak sonuçlandırılır ve üyeler genel kurulun kararlarının kesin olacağını önceden onaylamış sayılırlar.

Bu sözleşmenin kesinleşmesi ile kurum yönetim yerinin Brüksel'de olacağı da onaylanmış sayılır. Bu statüde herhangi bir kural getirilmemiş olan konulara ait işlemler, statüde belirlenen genel ilkelere aykırı olmamak şartıyla yönetim kurulunca belirlenen ilkelere göre çözümlenir.

Бечья

UYGARLIK TARİHİNDE TÜRKLER

A H İ E V R A N (Şeyh Mahmud Nasuriddin)

Ahmet YÜZENDAĞ

Bu yazımızda Anadolu'da ilk esnaf teşkilâtının kurucusu yâni Ahiliğin pir'i AHİ EVRAN'ı konu aldık.

Ahi Evran, Türk toplumunun temel yapısının büyük bir bölümünü oluşturan esnaf ve sanatkârların birbirlerini sevmeleri, saymaları, karşılıklı olarak yardımlaşmaları, toplumun başka bir deyişle bütün Türk halkının sanatta ve ahlâkta ileri gitmesi, mutlu olması için teşkilâtlanmasının gerektiğine inanmış ve bu yolda öncülük etmiştir. Bu bakımdan Anadolu esnafının pir'i sayılmıştır. Fütüvvet adıyla kurulup gelişen ve günümüzdeki dernekleri andıran Ahilik, 13'üncü yüzyıldan buyana Selçuklular ve Osmanlılar döneminde; halkın yararlandığı, güvendiği bir kuruluş olmuştur. Ayrıca esnafın kendi bünyesinde yamaklıktan ustalığa kadar gelişen bir sanat eğitimi kurulmuştur.

Ahi Evran'ın asıl adı, Şeyh Mahmud Nasuriddin'dir. Eldeki kaynaklara göre Mahmud Nasuriddin Horasan'dan Anadolu'ya göç etmiş Türklerdendi. Onüçüncü yüzyılın ortalarında Konya'ya gelmiş ve burada yerleşmiştir. Bir süre Konya'da kaldıktan sonra Kayseri'ye gitmiş ve hayatının bir dönemini de burada geçirmiştir. Onun Kayseri'ye gelişi, burada mesleklerin en çetini sayılan dericiliğe girişi, bu işte yılmadan, çekinmeden çalışması, usta olması, mânevî erginliğe ulaşması konusunda şöyle denir :

«Hacı Bektaş'ı Veli hakkındaki söylentileri bir arada toplayan (Velâyetnâme) adlı esere göre, Konya'da bir süre oturan Ahi Evran, daha sonra Kayseri'ye gelmiş ve burada dericilik mesleğine girmiş, deri atölyelerinde çalışan bir işçi olmuştur.

Deri terbiye etmenin, ham deriyi, türlü emek ve uğraşılardan sonra, olgun, kullanılır duruma getirmenin, onun

kokusuna dayanmanın, insanı eğitmek, onu olgunlaştırmak kadar güç olduğunu bilen, bu yüzden bu mesleği seçen Ahi Evran, çilesini tamamladıktan ve mânevî gücünü de ispat ettikten sonra, Kırşehir'e gelmiş, Ahilik teşkilâtını burâda kurmuştu.

İnsan nefsinin bir ejder gücünde olduğu, nefsini yenen kişinin, dünya hırslarından, kinlerinden, maddî isteklerinden arınacağı inancıyla, Ahi Evran'ın nefis denen (benlik) yılanını içinden söküp atarak bir kamçı gibi elinde taşıdığı söylenmiş bu nedenle kendisine (yılanlı ahi) anlamına gelen (Ahi Evran) denilmiştir.

**(Anadolu'yu Aydınlatanlar, s: 22,
M. Önder - 1973)»**

Ahi Evran'ın ölümüne kadar Kırşehir'de yaşadığı söylenir. Onun hayatı da öteki veli'ler, büyük mutasavvıflar gibi çeşitli efsanelerle birlikte nesilden nesile anlatılagelmıştır. Ölüm tarihi bilinmemektedir ancak, ondördüncü yüzyılın başlarında Kırşehir'de vefat ettiği sanılmaktadır. Onun adına yaptırılan türbeyi ziyaret için bir çok insan her yıl Kırşehir'e gitmektedir.

Anadolu'da Türkler arasında gelişip yayılan ve Türklerle özgü bir kuruluş olan esnaf teşkilâtı yâni Ahilik konusundaki bilgilerimiz, bu kuruluşun anayasası durumunda olan «Fütüvvetnâmeler»e dayanmaktadır. Bu alanda araştırmalarda bulunan Prof. Dr. Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, (1974 - İlahiyat Fa. Yayınları No: 123) adlı eserinde der ki :

«Ahi kelimesi Arapça'da «Kardeşim» anlamına gelir. Anadolu'da XIII. yüzyılda Türkler tarafından kurulmuş olan «Ahilik» teşkilâtı, adını, bu Arapça sözcüğün daha doğrusu Türkçede cömert, eli açık anlamına gelen «Akı» kelimesinin terimleşmesinden almıştır.»

Fütüvvetnâmelerde Ahiliğin, Türklerdeki bu esnaf teşkilâtının temel ilkeleri, kuralları ve bilinmesi gerekli işleri yazıyor. Kuruluşa bağlı esnaf yâni zanaatkârlar pratik olarak işbaşında eğitilirler. İşe yamaklıktan başlanır, sıra ile çıraklık, kalfalık dönemlerinden geçilir, ustalığa ve başustalığa ulaşılır. Böylece bir mesleğe yamak olarak giren bir kişi, girdiği mesleğin bütün inceliklerini öğrenir. Hüner sahibi olur. Gündüzleri böyle değerlendirilirken geceleri de ahi oda-

larında toplanılır. Burada esnafa çeşitli bilgiler verilir ve ahlâkî öğütlerde bulunulur. Böylece sanatında bilgili ve becerikli; toplum hayatında doğru, çalışkan, dürüst, yardımsever, dinine, milletine bağlı insanlar yetişirdi.

Ahilik, gerçekten kişileri birbirine bağlayıcı, kaynaştırıcı, her yönden doğru - dürüst bir topluluk oluşturucu özelliğindedir. Teşkilât, şehirlerden köylere kadar yayıldı. Sanatkârlar arasında daima içtenlik, kardeşlik, karşılıklı haklara saygı, hoşgörü hakim oldu...

«Ahilik, özellikle Türk toplumu arasında el açıklığı, yoksul ve kimsesizlere yardım etme, zorbalığa uğramışları korumak gibi insanî işleri yürüten bir dernek durumuna da yükselmiştir. Selçuklular döneminde gelişen Ahiler, hükümdarların koruyucusu olmuş, daha sonra esnaf kuruluşlarını koruyup onlara sırt vermiştir. Sıkı bir disiplin altında yaşayan ahiler, zorbaları yok etmeyi, yabancılara, konuklara yardımcı bir ödev bilirdi.

Ahilerin bellerinde sürekli olarak bir kama bulunur, şalvar giyerler, başlarında da büyük bir serpuş, taşırlandı...»

(Cumhuriyet Ansiklopedisi - Ahiler ve Ahilik Maddesi)

Ahilik, yukarıda ele aldığımız özellikleriyle bir tarikat niteliği de taşıyordu. Ahi Evran, ahiliğin devamlılığını sağlamak düşüncesiyle teşkilâtı tekkelere, zaviyelere bağladı.

«Tekke ve zaviyelerde kümelenip halka el açarak din sömürücülüğü yerine, O, Anadolu Türküne alın teri ile geçinme, başı dik, kendine güvenli ve minnetsiz yaşama yeteneğini aşmıştır.» (Milli Kültür Dergisi - Sayı 7, s: 49 1977) (S. Bayram - ve Loncalar).

Anlaşıyor ki Ahi Evran, sanatkâr esnafın, sanatta başarılı olması, yaşayışında mutlu olması için bir yol çizmiş. O'nun yolunda yürüyenler bu teşkilâtı uzun yüzyıllar sürdürmüşlerdir.

Ahi Evran ve onun yerine geçenlerin, Ahiliğe girmiş olanlara şu altı esas telkin ediyorlardı :

- 1 — Elini açık tut,
- 2 — Sofranı açık tut,
- 3 — Kapını açık tut,

- 4 — Gözünü bağlı tut,
- 5 — Dilini bağlı tut,
- 6 — Belini bağlı tut..

Bu ilkeler ve bunlarla ilgili dersler zaviye denilen bir çeşit eğitim merkezlerinde verilirdi. Çalışma saatleri dışında gençler buralarda toplanır, kendilerine Ahiliğin adab ve erkânı yâni kuralları öğretilirdi. Ayrıca kılıç ve silâh eğitimi yaptırılırdı. Bu, önemli bir spor olurdu. Müzik çalışmaları da yapılırdı. Gelen konuklar, buralarda en iyi şekilde ağırlanır, gönülleri hoş edilirdi.

Türklerde teşkilâtlanmış esnaf sayısı konusunda değişik sayılar verilir. Ünlü Türk bilgini Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre 1100 sanat kolu saptanmıştır. Ünlü tarihçi Hammer'e göre ise enaf çeşidi 148 olarak belirlenmiştir. Esnaf çeşitleri arasında :

Ekmekçiler, sakalar (sucular), çizmeciler, ahçılar, terziler, halıaçlar, kasaplar, sarraflar, berberler, şamdancılar, hamallar, oyuncular... yer alırlar.

Esnafın çeşidi ve çokluğu folklorumuz, halkımızın yaşayışı bakımından ne kadar önemli ise, Türk esnafının halka yâni müşteriye karşı gösterdiği iyi davranış, hile ve yalana sapmayı, hakkına razı olup kimseyi aldatmayı gerçekten daha önemliydi. Nitekim ahiler, hiç bir zaman ve bile bile alıcıya kötü, çürük, sakat mal satmazlardı. Her malın alım ve satış fiyatları esnaf teşkilâtınca belirlenir, kendi deyimiyile narh konurdu.

Belirlenen narhı (satış fiyatını) dinlemeyip fazla fiyatla mal satanlar, bozuk, çürük, sakat mal verenler, tartıyı eksik tartanlar hemen cezalandırılırdı. Ama böyle bir durumla çok az karşılaşılırdı. Çünkü esnafın bağlı bulunduğu Ahilik içinde aldığı terbiye, sahip olduğu ticaret ahlâkı, başkalarını aldatmaya haram yolla para kazanmaya hiç bir zaman izin vermezdi. Bu bakımdan halkın esnafa karşı güveni çoktu. Görülüyor ki, Ahi Evran tarafından kurulan Ahilik, kendisine bağlı olan esnafa yapılacak alışverişlerde bir oto kontrol (kendi kendini denetim) yöntemini getirmiştir. Müşterisini aldatan bir esnaf, önce kendi vicdanına karşı ihanet etmiştir. Elbette böyle kötü bir davranışla Ahilik inancı hiç bağdaşamaz. Ayrıca sözünü ettiğimiz bu esnaf kuruluşları kendi içlerinde de denetleme esasına sahiptirler. Bunun dışında «Kırşehir Ahi Evran Dergâhı postnişini tarafından zaman zaman esnaf kendi yerinde denetlenir, dertleri varsa dinlenilirdi. Bu konuda denilir ki;

«Kırşehir Ahi Evran Dergâhı postnişini olan Ahi Baba, her sene bölgeleri ziyaret eder, vardığı yerde Ahi Baba ve zaviyesi varsa oraya, yoksa Debbâğ (derici) esnafına misafir olur. Esnafı toplar, şikâyetleri olup olmadığını sorar, varsa çözer, verdiği hüküm; taraflar, hattâ teşkilâta bağlı olmayanlar için kaziyye-i muhkeme gibi mer-i ve muteber olurdu. Şikâyetler ve davalar görüldükten, üç günü aşmayan misafirlik bittikten sonra

«Sanatınızı ilerletin, yükseltin, birbirinize kardeş sevgisi ve saygısı ile bağlanın. Yolsuz işlere, haksız hırsalara sapmayın... İnsanlığınızı, Müslümanlığınızı unutmayın. Gönül üzmeden, canlıya ceza vermeden, cemaatı terk etmeden kaçının... Seha ve kerem sahibi, muhtaçları ayırt etmeksizin hizmet ve yardım ehli olun...»

diye öğütler verirdi. Sonra bir başka bölgeye giderdi.
(Refik Soykut - Ortayol Ahilik - s: 121, Ankara 1971)

Bu gezilerin esnaf üzerinde büyük etkileri olmuştur.

Ahiler, dükkanlarını her sabah açarlarken besmele ile duâ ile açarlar, akşam üzeri kapatırlarken Allah'a şükrederek kaparlardı. Şimdiki kapalı çarşılar gibi çok sayıda dükkânın bulunduğu bedesten adı verilen yerlerde bu duâlar her sabah topluca yapılır, alışverişte doğruluktan ayrılmamaya, müşteriye aldatmamaya yemin edilirdi.

Ahilik, Türklerdeki ensaf teşkilâtı, yüzyıllar boyu varlığını korumuş, bir yandan halka iyi hizmet vermede, bir yandan kendi mensupları arasında en geniş anlamda bir sosyal dayanışmayı sağlamada örnek bir çığır olmuştur. Bu kuruluşa bağlı olanlar arasında çok sayıda müderris, kadı, edebiyatçı yetişmiştir. Bu da gösterir ki, Ahilik yalnızca esnaf arasında yerleşmiş değil, okumuş, yetişmiş bilgin kişiler arasında da ilgi ve saygı görmüştür. Şairlere bir örnek olmak üzere ondördüncü yüzyıl şairlerinden Mesnevi' sahibi Kırşehirli Ahmed Gülşehri, Türkçe yazdığı şiirinin bir bölümünde Ahi Evran'a şöyle seslenir :

.....●.....
Ahi âlemde Ahi Evran idi
Kim kamu Ahilere sultan idi
Padişahın hasekisi ol idi
Kim kamu beğler katına kul idi.
 .....●.....

**Ol kim adı dünyaya tutmuş idi
Ahilerden üyüni tutmuş idi
Ahi Evran kim hakka ermiş idi
Tanrı didarını görmüş idi.**

Bir başka Ahi şairi Âşık Âhi de şöyle diyor :

**Bir gövdeden, bir kökteniz
Şol ağacın dallarıyız.
Biz fütüvvet ehlindéniz
Ahi Evran kullarıyız.**

**Yanarsak ona yanarız
Bulursak onda buluruz
Nasibi ondan alırız
Dost bağının gülleriyiz**

**Âşık Âhi söyler sözü,
Dosta doğru dönük yüzü
Gönlündedir aşkın közü
Ol ateşin külleriyiz.**

Demek ki, Ahilik yalnızca bir esnaf kuruluşu olmakla kalmamış, Türk kültürüne, düşünce hayatına önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bakımdan Ahi Evran kültür tarihimizde yerini daima koruyacak ve iyi duygularla, saygıyla anılacaktır.

AZGELİŞMİŞ ÜLKELERDE TOPRAK DAĞILIMI, TARIMSAL VERİMLİLİK VE FİNANSMAN SORUNLARI

Dr. Selçuk CİNCİ

Dünya nüfusunun yarısından fazlasının geçimi doğrudan tarıma dayanmaktadır. Anılan tarımsal nüfusun % 90 gibi büyük bir çoğunluğu da dünya nüfusunun 2/3'ünü oluşturan azgelişmiş ülkelerde bulunmaktadır.⁽¹⁾ Her ne kadar gelişmekte olan ülkelerde tarımsal nüfusun toplam nüfus içindeki oransal payı düşme eğilimi içindeyse de, mutlak miktar cinsinden artışlar gözlenmektedir. 1950-60 dönemiyle karşılaştırmalı olarak 1960-70 döneminde, azgelişmiş ülkelerdeki yıllık ortalama nüfus artış oranlarına⁽²⁾ ve aynı dönemdeki kırsal nüfus artış oranlarına⁽³⁾ bakıldığında, yıllık ortalama nüfus artış hızının %2'nin üzerine çıktığı görülmektedir. Öte yandan, 1960'lı yıllarda dünyada tarım alanlarının yıllık ortalama genişleme oranının⁽⁴⁾ yıllık nüfus artış oranının gerisinde kalmasıyla, toprak üzerindeki nüfus baskısı giderek artmıştır. Gelecekte toprak üzerindeki nüfus baskısının daha da artacağı tahmin edilmektedir.⁽⁵⁾

Dünya üzerinde bölgelere göre toplam toprak, tarım alanı ve tarımsal nüfusun dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.⁽⁶⁾

-
- (1) World Ban, Land Reform, Sector Policy Paper, (May 1975), s. 3
  - (2) U.N. 1970 Report on The World Social Situation, akt. DPT, Yeni Strateji ve Kalkınma Planı, Üçüncü Beş Yıl 1973-77, s. 107.
  - (3) David Kingsley, World Urbanization 1950-70, Vol I, 1969, s. 52.
  - (4) F.A.O., Report on The 1960 World Census of Agriculture, Rome, 1971.
  - (5) Ester Boserup, «Food Supply and Population in Developing Countries Present Status and Prospects.» Agricultural Policy in Developing Countries, der. Nurul Islam, The MacMillan Press Ltd., 1974, s. 170-171.
  - (6) Tablo, World Bank, op, cit., s. 49'dan aynen alınmıştır.

Bölge	Toplam alan (mily. hek.)	Tarım alanı (mily. hek.)	(dağ. %)	Kırsal nüfus (mily.)	(dağ. %)	Tarımsal nüfusun top. nüf. or. (%)	Kırsal Nüf. başına tar. alanı (Hek.)
Avrupa	493	145	10	89	4.8	17	1.63
SSCB	2240	232	15.9	77	4.2	32	3.01
Kuzey ve Orta Amerika	2242	271	18.6	54	2.9	17	5.02
Güney Amerika	1783	84	5.8	74	4.0	39	1.14
Asya	2753	463	31.8	1314	71.0	64	0.35
Afrika	3031	214	14.7	239	12.9	67	0.90
Okyanusya	851	47	3.2	4	0.2	4	11.75
TOPLAM	13.393	1456	100.0	1851	100.0	51	0.78

Tablonun incelenmesinden de görüleceği üzere, az gelişmiş ülkelerin yoğun olarak bulunduğu Asya ve Afrika'da kırsal nüfus başına düşen tarım alanı 1 hektarın altında hesaplanmaktadır.

Dünya tarım alanının % 46.5'i ve dünya kırsal nüfusunun % 83.9'u Asya (SSCB hariç) ve Afrika'da bulunmaktadır. Görüleceği gibi, toprak/nüfus oranının küçük olduğu bölgeler sırasıyla Asya, Afrika ve Güney Amerika gibi az gelişmiş ülkelerin yoğun olarak buldukları yerlerdir.

Az gelişmiş ülkelerdeki global toprak/nüfus oranının elverişsizliği yanında toprağın dağılımında da büyük dengesizlikler görülmektedir. Örneğin 83 ülke ile ilgili olarak yapılan bir araştırma⁽⁷⁾ Bu ülkelerdeki tarımsal işletmelerin yaklaşık % 80'inin tarım arazisinin 5 hektarın altında bulunduğunu ve bunun da toplam tarım alanının ancak % 20'sini oluşturduğunu saptamaktadır. Tarım alanı 5 hektarın altında olan bu grubun yaklaşık % 50'sinin de toprak varlığının 1 hektarın altında ve işledikleri alanın toplamın % 3'ü dolayında kaldığı bilinirse, toprak dağılımındaki çarpıklık daha da belirginleşmektedir.

Az gelişmiş ülkelerde toprak büyüklüğüne göre işletme ölçeklerinin dağılımı kadar, kiracılık, ortakçılık ve topraksızlık durumu da çarpıcıdır. Çeşitli ülkelerdeki kiracı ve ortakçılarca işletilen tarımsal işletmelerin toplam tarımsal işletmelere oranı şöyledir :

Hindistan	% 27.3	İran	% 66.7
Endonezya	% 35.9	Tunus	% 23.3
Malezya	% 31.2	Şili	% 49.3
Pakistan	% 43.4	Kolombiya	% 31.5
Filipinler	% 54.3	Dominik	% 28.9
Vietnam	% 70.3	Guatemala	% 22.4
Mısır	% 62.1	Nikaragua	% 26.3
		Trinidad	% 49.5

Çeşitli ülkelerdeki topraksız tarım işçilerinin tarımdaki aktif nüfusa oranı ise şöyledir : ⁽⁸⁾

(7) Bkz: World Bank, op. cit., s. 55-57 ve F.A.O. op. cit., s: 34-36.

(8) World Bank, op. cit., s. 62'deki tablonun ikinci sütunu alınmıştır.

AZGELİŞMİŞ ÜLKELERDE TOPRAK DAĞILIMI, TARIMSAL
VERİMLİLİK VE FİNANSMAN SORUNLARI

Hindistan	% 32	Şili	% 66
Endonezya	% 20	Kolombiya	% 42
Pakistan	% 29	Kosta Rika	% 53
Cezayir	% 60	Dominik	% 25
İran	% 25	Ekvator	% 39
Mısır	% 38	Meksika	% 49
Tunus	% 25	Peru	% 30
Arjantin	% 51	Uruguay	% 55
Brezilya	% 26	Venezuela	% 33

Az gelişmiş ülke tarımına ilişkin en önemli özelliklerden biri de, kuşkusuz, düşük verimlilik olarak gösterilebilir. Doğal olarak, eğitim ve yayım hizmetlerinin yetersizliği, toprakların ekonomik kullanıma elverişli olmayan ölçeklere bölünmüş olması, tarım araçlarının sınırlı ve/veya ilkel olması, ve yetersiz alt-yapı gibi etkenler tarımda verimliliğin düşük kalmasına yolaçmaktadır.

Asya'daki az gelişmiş ülkelerin Japonya ile karşılaştırmalı olarak tarımsal işgücü ve hektar başına düşen net tarımsal üretim değerleri incelendiğinde, düşük verimlilik açık bir biçimde görülmektedir. Aşağıdaki tablodan⁽⁹⁾ bu durum izlenebilir.

(9) World Bank, op. cit., s. 54 de 1970 yılı için yapılmış bir hesaplama.

Ülke	100 hektar başına düşen tarımsal işgücü	Endeks Japonya = 100	Hektar başına net tarımsal üretim (ABD Doları)	Endeks Japonya = 100	İşgücü başına üretim (ABD Dol.)	Endeks Japonya = 100
Burma	48	25	71	9	148	37
Hindistan	92	48	115	15	150	38
Endonezya	224	117	283	37	126	32
Kamer Cumh.	75	39	146	19	194	49
Laos	153	80	119	16	75	19
Malezya	74	39	366	48	492	124
Nepal	229	119	220	29	96	24
Pakistan	101	53	218	29	215	54
Filipinler	113	59	178	23	158	40
Srilanka	107	56	286	38	266	67
Tayland	119	62	179	23	150	38
Viêtnam	242	126	241	32	100	25
Japonya	192	100	762	100	397	100

Azgelişmiş ülkelerin tarımsal nitelikteki ekonomik yapılarında değişimin, ya da bir başka deyişle, sanayileşme biçiminde formüle edilen kalkınmanın gerçekleştirilebilmesinin önkoşulu olarak, tarım kesiminin kendi öz-tüketiminin üzerinde bir «fazlayı» üretebilmesi gereğine işaret edilmektedir. Oysa düşük verimlilik, böyle bir pazarlanabilir fazlanın yaratılabilmesinin engelini oluşturmaktadır. Azgelişmiş ülkelerdeki tarımsal aile işletmelerinin büyük çoğunluğunun üretiminin ancak geçimlik düzeyde olduğu düşünülürse, düşük gelir ve onun bir fonksiyonu olarak düşük tasarruf, sermaye birikimini engellemeye düşük gelir oluşumuna yol açmaktadır ki, bu durum da R. Nurkse'nin deyişiyle, «fakirliğin kısır döngüsünü» ortaya çıkarmaktadır.

Azgelişmiş ülkelerin anılan kısır döngünün kırılarak modern tarıma geçişini sağlamada bir finansal kaldıraç olarak tarımsal krediden yararlanma olanakları da çok sınırlı kalmaktadır. Nitekim bu ülkelerin pek çoğunda tarımdaki kredi ihtiyacının büyük bir bölümünün örgütlenmemiş kredi kaynaklarından karşılandığı görülmektedir. Örneğin aşağıdaki tablo'nun⁽¹⁰⁾ incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, tabloda yer alan Asya ve Afrika'daki 14 ülkenin 11'inde tarımsal kredilerin en az % 60'ı örgütlenmemiş kredi kaynaklarından sağlanmaktadır. Aritmetik ortalaması % 71.8 olan bu oranlar ülkelere göre şöyle değişime göstermektedir :

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE ÖRGÜTLENMEMİŞ KREDİNİN TOPLAM TARIMSAL KREDİLER İÇİNDEKİ PAYI (%)

Etopya	% 93	Kore	% 66
Nijerya	% 60	Pakistan	% 86
Zambiya	% 100	Filipinler	% 58
Banglades	% 85	Srilanka	% 80
Çin Halk Cumh.	% 35	Tayland	% 92
Hindistan	% 70	Türkiye	% 60
İran	% 43	Vietnam	% 76

Öte yandan, örgütlenmiş kredi kurumlarından yararlanan tarımsal işletmelerin toplam tarımsal işletmelere oranı da Çin Halk Cumhuriyeti dışındaki ülkelere çok küçük bulunmaktadır. Seçilmiş 32

(10) World Bank, *Agricultural Credit Sector Policy Paper*, (May 1975), s. 70'deki tablodan seçilerek hesaplanmıştır.

ülkeye (Afrika'dan 8, Asya'dan 12 ve Latin Amerika'dan 12 ülke) ait hesaplanmış oranlar incelendiğinde, ülkelerin tümü için oranların aritmetik ortalaması % 14,7 çıkmaktadır. İki, bu oranın altında kalan ülke sayısı Afrika'daki ülkelerin tümünün⁽⁸⁾, Asya'daki ülkelerin yarısına yakınının⁽⁵⁾ ve Latin Amerika ülkelerininin 1/3'ünün⁽⁴⁾ oluşturduğu 17'dir. Örgütlenmiş kredi kuruluşlarından yararlanan tarımsal işletmelerin toplam tarımsal işletmelere oranıyla ilgili bu durumun ülkelere göre nasıl bir değişime gösterdiği aşağıdaki tablo'dan⁽¹¹⁾ izlenebilmektedir.

**Çeşitli Ülkelerde Örgütlenmiş Kredi Kaynağından Yararlanan
Tarımsal İşletmelerin Toplam Tarımsal İşletmelere Oranı (%)**

Afrika	%	Asya	%	Latin Amerika	%
Etopya	1	Bangladeş	15	Bolivya	5
Gana	1	Çin Halk Cumh.	95	Brezilya	15
Kenya	12	Hindistan	20	Şili	15
Morokko	10	Ürdün	8	Kolombiya	30
Nijerya	1	Kore	40	Ekvator	18
Sudan	1	Malezya	2	Guatemala	2
Tunus	5	Pakistan	5	Honduras	10
Uganda	3	Filipinler	28	Meksika	15
		Sri Lanka	14	Nikaragua	20
		Tayland	7	Panama	4
		Türkiye	23	Paraguay	6
		Vietnam	21	Peru	17

Az gelişmiş ülkelerde yaygın olan örgütlenmemiş kredi kaynaklarından sağlanan krediler, faiz oranlarının yüksekliği ve vadelerinin kısıllığıyla dikkati çekmektedir. Öyle ki, aşağıda dökümü⁽¹²⁾ verilen ülkelerin incelenmesinden anlaşılacağı gibi örgütlenmemiş kredi kaynaklarından sağlanan kredilere uygulanan yıllık faiz oranları, örgütlenmiş kredi kuruluşlarının yıllık faiz oranlarının Asya'da yaklaşık ortalama 3, Latin Amerika'da 5 ve Afrika'da 15 katı kadar yüksektir.

(11) İbid; s. 71.

(12) İbid; s. 79.

AZGELİŞMİŞ ÜLKELERDE TOPRAK DAĞILIMI, TARIMSAL
VERİMLİLİK VE FİNANSMAN SORUNLARI

	Örgütlenmiş Kredi Yıllık Faiz Oranı (%)	Örgütlenmemiş Kredi Yıllık Faiz Oranı (%)
Afrika		
Etopya	12	70
Gana	6	70
Fildişi Sahili	10	150
Nijerya	6	200
Sudan	7	120
Asya		
Afganistan	9	33
Hindistan	10	25
Endonezya	15	40
Ürdün	7	20
Kore	16	60
Malezya	18	60
Pakistan	7	30
Filipinler	12	30
Sri Lanka	12	50
Tayland	11	30
Vietnam	30	48
Latin Amerika		
Bolivya	9	100
Brezilya	15	60
Şili	14	82
Kolombiya	12	41
Kosta Rika	8	24
El Salvador	10	25
Honduras	9	40
Meksika	10	60

27 Azgelişmiş ülkedeki çeşitli kuruluşlarca açılan tarımsal kredilerin vadelerine göre dağılımına⁽¹³⁾ bakıldığında, 2 yıldan kısa vadeli kredilerin oransal payının ortalama % 71, 2-5 yıl vadeli kredilerin ise % 4.7 dolayında olduğu görülmektedir. İncelenen kaynakta yer alan tarımsal kredi kuruluşlarına göre, ülkelerin % 67'sinde 5 yıldan uzun vadeli kredi, % 19'unda da 2-5 yıl vadeli kredi işlemi yapılmamaktadır.

Yukarıdaki verilen bilgilerin de ışığında azgelişmiş ülkelerde tarımsal kredi sorununun temel özellikleri şu noktalarda sıralanabilir :

a) Tarımsal kredi kaynaklarının sağlanan krediler, tarımsal kredi ihtiyacını karşılamada yeterli olmamaktadır.⁽¹⁴⁾

(13) İbid, s. 82.

(14) Bkz., F.A.O., **Credit Through Co-operatives and Other Institutions**, Rome, 1965, s. 8.

b) Toplam tarımsal kredi hacminin çok büyük bir bölümü örgütlenmemiş kredi kaynaklarından sağlanmaktadır.

c) Örgütlenmemiş kredi kaynaklarından sağlanan kredilerin tümüne yakın bölümü kısa vadeli ve küçük miktarlarda olup yüksek faiz oranlıdır.

d) Örgütlenmemiş kredi kaynaklarınca yapılan finansmanda, tarımsal işletmeler için krediye ek olarak tamamlayıcı girdi ve hizmetlerin sağlanması konusunda sorumluluk duyulmamakta; açılan kredinin yerinde kullanılması ya da kullanılabilmesi sorunu üzerinde durulmamaktadır.

e) Örgütlenmiş kredi kurumlarınca açılan kredilerin toplam kredi hacmi içindeki payı çok küçük kalmaktadır.

f) Tarımsal işletmelerin, getiri, risk taşıma yetenekleri ve geri ödeme kapasiteleri açısından elverişsiz olmaları nedeniyle, örgütlenmiş kredi kurumu olarak genellikle kamu kuruluşları tarımsal kredileme konusunda görev almaktadır.

g) Örgütlenmiş kredi kaynaklarınca sağlanan krediler genellikle işletme kredisi niteliğinde olduğundan kısa vadeli olmaktadır.

h) Ortalama miktarı küçük ve faiz oranı düşük olan bu kredilerin açılmasında özellikle arazi ipoteği biçiminde aranan inanca çok önemli bir belirleyici olmaktadır. Bu nedenle toprak dağılımındaki çarpıklık kredilerin dağılımına da yansımaktadır.

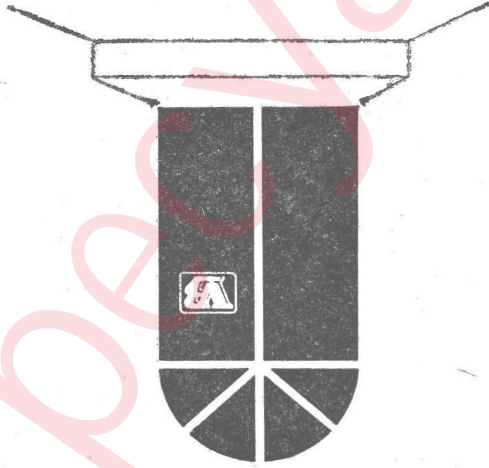
i) Örgütlenmiş kredi kurumlarınca açılan kredilerin yerinde kullanılmasını sağlayacak etkin bir denetim sistemi oluşturulamadığından, geri ödeme konusunda önemli aksaklıklar doğmaktadır. Bu nedenle, örgütlenmiş kredi kuruluşlarının zaten çok sınırlı olan kaynakları daha da kısıtlanmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerdeki tarımsal kredinin esas ağırlığını yüksek maliyetli, kısa vadeli kredi işlemlerinin oluşturduğu ve bunların da büyük bir bölümünün tüketim ve işletme kredisi olarak kullanıldığı varsayılırsa, bu ülkelerde üretim ve gelir artışına katkıda bulunabilecek, kalkınma hedefleriyle uyumlu yatırım kredisi ihtiyacını karşılayabilecek güçlü finansman kuruluşların ne denli gerekli olduğu anlaşılabilir.

TÜRKİYE
VAKIFLAR
BANKASI

SİRDAŞ
BANKA

KOOPERATİFÇİLİK
Founded in 1931

Kooperatifçilik is the publication of The Turkish Co-operative Association. It is published four times a year. The subscription price to the review is \$ 4 a year, air mail included. Correspondance relating to the review should be sent to «Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Caddesi 38/A, Ankara - Turkey.»

The Turkish Co-operative Association assumes no responsibility for the views expressed by authors whose articles appear in Kooperatifçilik.

Proprietor on behalf of
The Turkish Co-operative Association
Feyzi HALICI

Editorial Board
CELÂL UZEL
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ - Nail TAN - Bülent AKBAŞ
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Each issue of the review will contain some articles, research notes, communications, book review, announcement and news notes on Co-operatives in English or, French language. But the review is mainly issued for the Turkish readers. For that reason the contents will be mainly Turkish.

Managing Board

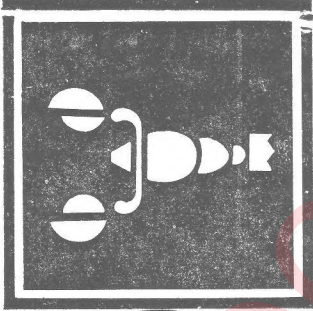
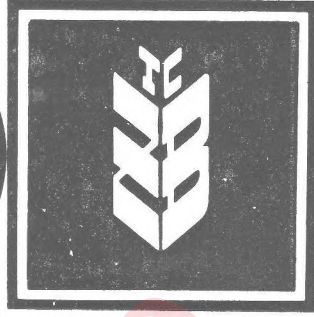
Feyzi HALICI	:	President
Celâl UZEL	:	Vice President
Ertürk ŞENGÜN	:	Treasurer
Bülent AKBAŞ	:	Member
Doç. Dr. Rasih DEMİRCİ	:	»
Yıldırım ERGİDEN	:	»
Nureddin HAZAR	:	»
Ayhan İNAL	:	»
Kadir KALFA	:	»
Doç. Dr. Süleyman KARA	:	»
İrfan Ünver NASRATTINOĞLU	:	»
Kâzım SEÇER	:	»
Nail TAN	:	»
Özdemir ÜNSAL	:	»
Turgut YILDIRIM	:	»

BOARD OF AUDITORS

Sabahattin ÇANKAYA	:	President
Esen FİGEN	:	Member
Mehmet Alem HALKMAN	:	»

ŞANS YILDIZINIZ

*Tasarruflarınızı
En İyi Şekilde
Değerlendirebileceğiniz
BANKA MIZDA
Doğabilir!*

Bol Şanslar Dileğimizle

TC.ZİRAAT BANKASI